

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ МОВИ

О. П. Левченко (Львів)

УДК 81'06

**КОЛЬОРОНАЗВА ГОЛУБИЙ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Сьогодні в лінгвістичних студіях різного спрямування досліджують кольороназви: **їхню концептуалізацію та вербалізацію в діяхронії та синхронії в різних мовах** (Т. Венкель, К. Власова, Н. Гнездилова, О. Деменчук, С. Іваненко, Л. Ковбасюк, Т. Козак, Л. Лаєнко, С. Мартінек, Л. Мельник, Т. Михайлова, В. Москович, Т. Пастушенко, І. Рузин, Ю. Ус, С. Фетисова, В. Berlin, P. Kay, J. A. Lucy, G. Pietrzak-Porwicz, R. Tokarski, I. Vaňková, K. Waszakowa, A. Wierzbicka, A. Zaręba та ін.), **зокрема у зіставному аспекті** (К. Абазова, А. Василевич, Т. Колесникова, В. Кульпіна, О. Мішенькіна, Н. Платонова, G. Pietrzak-Porwicz, E. Teodorowicz-Hellman та ін.); **фразеотворчий потенціал** (Г. Доброльожа, І. Гуменюк, О. Зубач, З. Сафіна, Г. Свешнікова, Т. Семашко, Є. Шевченко, М. Шевчук-Черногородова та ін.); **в індивідуальній картині світу та дискурсі** (І. Белобородова, В. Горлачова, Г. Губарева, К. Давіденко, Т. Дегтярьова, О. Дроботун, Т. Зиміна-Дирда, Ю. Карташова, О. Клещова, Т. Ковальова, Л. Макаренко, С. Муляр, В. Півень, Г. Савчук, Л. Супрун, Л. Шулінова, С. Шуляк, В. Щербина, E. Badyda, A. Bal, J. Bielska-Krawczyk, D. Bieńkowska, M. Czachorowska, A. Dąbrowska, K. Gendera, G. Habrajka, K. Handke, E. Kaptur, M. Kurek, P. Paziak, K. Siekierska, B. Sobczak-Gieraga, E. Teleżyńska та ін.); **у перекладознавчому аспекті** (І. Ковальська); **у психолінгвістичному** (Ш. Жаркинбекова, Р. Фрумкіна та ін.). В. Ужченко зазначав: „Фраземи завжди постають, де відчувається потреба в образному, емоційному та експресивному зображенні реалій, а формуються на основі відшарувань численних переважно активних вільних прототипів різних життєвих сфер... Хронологічний зріз їх семантики й структури наочно засвідчує живу динаміку безперервно оновлюваних вторинних мовних знаків, із яких лише деякі потрапили до лексико- чи фразеографічних зібрань” [Ужченко 2005: 183]. Сьогодні легко помітити зміни в символіці (найнаочнішою є зміна символіки кольороназв, зокрема, в українській культурі).

Мета цієї праці – дослідити концептуалізацію *голубого*, зокрема позамовні чинники, які зумовлюють національно-культурну специфіку кольороназви, а також особливості лексико- і фразеографічної фіксації згаданої одиниці і сполук із компонентом *голубий*.

У фразеологічних системах кольороназви виконують символічну роль, практично ніколи не позначаючи реальний колір, виняток становлять стійкі порівняння, ужиті щодо неістот [Левченко 2005].

Фразеологічна система містить численні вербалізації, які ґрунтуються на „зорових” опозиціях.

Голубий не належить до архетипних кольорів. В. Даль подає інформацію про те, що „народъ *голубымъ* называетъ то синее, то сѣрое или темнодикаго цвѣта; ...въ нижег. и др. *голубымъ* иногда народъ зоветъ желтый цвѣтъ” [Даль I: 370], такий висновок не спростовують і сучасні дослідники [ЕСУМ I: 555]. Лексико- і фразеографічна практики засвідчують зміни у фіксації аналізованої кольороназви. У СУМ уміщено дефініцію [СУМ II: 118], у якій прототипним референтом кольору виступає *небо*. Симптоматичним є також те, що у згаданій словниковій статті подано лише один сталий вислів із компонентом *голубий* (*голуба кров* [СУМ II: 118]). У цьому ж словнику натрапляємо на сталі сполуки з компонентом *голубий* під гаслом *екран* (*голубий екран* [СУМ II: 459]) та під гаслом *океан: повітряний* (*п’ятий, голубий і т. ін.*) *океан* [СУМ V: 662]. Словники також вміщують сполуку *блакитне* (*голубе*) *паливо* [Головащук 2001: 122]. У ВТСУМ уже запропоновано уточнену дефініцію (два значення) та подано два сталих вислови, другий із яких є вузькоспеціальним терміном: *голуба кров, голубі фішки* [ВТСУМ: 251]. Друге значення фіксує і словник жаргону Л. Ставицької: „**голубий** 1. Гомосексуал. 2. Той, що має стосунок до гомосексуалів або притаманний їм. Від амер. розм. *blue* – „непристойний, скабресний, еротичний” [КСЖЛУМ : 107, 108]. Окрім того, у цьому словнику подано й дериват: *голубизна* ‘гомосексуалізм’ [КСЖУМ: 107], з указівкою на іншомовне походження значення слова.

Як засвідчує аналіз фактичного матеріалу, заслуговують на лексико- чи фразеографічну фіксацію кілька одиниць та вказівка про символічне значення кольороназви. Спостерігаємо певну лексико- і фразеографічну динаміку дефініції кольороназви *голубий* у словниках російської мови [див. ТСУ, ТСОШ, СРА]. Приклад системності у фіксації значень слова подає словник Д. Дмитрієва (2003 р.) [ТСД].

У слов’янському фольклорі відшукання квітки папороті символізує здійснення мрій, аналогічна ідея наявна в західноєвропейському, зокрема німецькому, фольклорі, що знайшло своє втілення в символі *голубої* (*блакитної*) *квітки* (‘нездійсненої мрії’) [Коваль 1975: 67]. *Голубий* набуває символічного значення нездійсненності (пор. рос. **Богатичи что голубые кони: редко удаются**. Дети богатых людей обычно хорошими не вырастают; **Поповы дети (детки) что голубые кони: редко удаются**. Дети попов обычно хорошими не вырастают [БСНС: 284]). Проаналізуємо сполучуваність кольороназви *голубий* у символічному значенні: **голуба мрія** („*І так шкода стало того недавно минулого часу – радісного, сповненого голубої мрії і хвилюючих сподівань на прийдешні дні*” (Є. Доломан). Означення надає сполукам семантики **мрійливості та ідилічності**: „*Та є межа, Остання в голубому всепрощенні, Переступивши котру, навіть геній Себе самого нищить, як іржа...*”

(Б. Олійник); „...звертався найщирішими словами до Христа, а потім несподівано ввіймав себе на тому, що думає не про голубі райські куці, а про зовсім соромітні речі” (І. Білик); „На щастя, бабуся про Вікторову гарячковість нічого не довідалася, її голубий настрій ні трішки не помутнів, навіть загорівся блискітками, спалахнув” (О. Ізарський); рос. „И у меня самой какое-то чудесное голубое настроение, какая-то голубая радость!” (О. Купрін, НКРІ); укр. „Такої світлої і ніжної печалі, такого голубого щему раніш не знав” (В. Слапчук) – рос. „Как же княгинюшке без рук-с”), и в глазах у девок была та же самая голубая тоска, да и небо, оказывается, было таким же... (Б. Окуджава, НКРІ). Голубий сполучається з назвами проміжків часу: „...Що вже йому хотілося, аби Хоча б одне не підкорилось слово, Вернувши в юні літа голубі, Коли ще слава не взяла у раму...” (Б. Олійник); „З ними лунуть у безвість дні, роки, час і пропадають у голубих водах вічності” (Б. Антоненко-Давидович) – рос. „Розовое детство, голубая юность, золотая старость... Эти стереотипы можно отбросить и раскрасить жизнь по-новому” (ІМ); простору (на позначення майбутнього часу): „ – Так ти, значить, йдеш? / – Іду, куме! Іду, друзі мої! / – Куди? / – Куди?.. У голубую даль” (М. Куліш); „Тут, щоправда, слід наголосити на істотній суперечності між Винниченком-революціонером, людиною партії, соціалістом-практиком, який пристрасно прагнув наближувати „голубу далечінь”, руйнуючи старий світ...” (В. Панченко) – рос. „<...> а в глазах Vasilka уже сквозила какая-то нездешняя голубая даль, он вдруг сорвался в плавание на целое лето” (В. Голованов, НКРІ); „Зачем идти в голубую даль – ведь есть же розовые очки” (ІМ).

Кольору в досліджуваних мовах властива статева й сексуальна символіка (пара голубий – рожевий). Однак, як стверджує Джо Б. Паолетті, наприклад, в американській культурі гендерні асоціації порівняно нові: до початку ХХ ст. немовлят у США вбирали в одяг білого кольору, від року до шести – у кольоровий одяг без орієнтації на стать, а з початку ХХ ст. американська дитяча мода стає все більш гендерно маркованою [Паолетті]. І далі: „Існо, що гендерне кодування „рожевий – блакитний” було відоме ще в 1860-і роки, проте аж до 1950-х воно не превалювало на більшій частині США, а універсальним стало лише ще одне покоління потому” [Там само].

У досліджуваних мовах функціонує низка висловів, які укладачі словників не інтерпретують як сталі та не подають у фразеографічних працях. Наприклад: голубе кохання/голуба любов (укр. „А тому, що є так зване „Голубе” кохання. Це коли мужик якогось Мужика побачить І почне за ним ганятись, Закохався, значить” (П. Глазовий); „Голубе” і „рожеве” кохання... важко буде знаходити з ними спільну мову й, можливо, вона стане прихильницею „рожевого” кохання (ІМ); „Аннотація: платонічна голуба любов...” (ІМ) – рос. „Белая смерть, голубая любовь и желтая пресса” (ІМ); „А голубой любви становится

wsę́ больше” (ІМ)). Зауважимо, що в польській мові таку символіку транслює прикметник *tęczowy* („*Gazeta*” *lubi* się zwłaszcza w cikliwych relacjach z *tęczowych* „rodziny”, by wspólnie poplotkować, powymieniać rodzicielskie uwagi i pokrzepić się w walce z dyktatem homofobicznej większości” (ІМ). Про стабілізованість цього вислову можуть свідчити його переосмислення щодо політичної символіки: „Ющенко – політична свиня! любить Януковича! А він його! взаємна „голуба любов” (ІМ); „А що в тебе з [о]стапом біло[-]голуба любов?” (ІМ).

Широко вживаними є перифрази: *голубий екран*, *голубий ефір*; *голубі каски*; *голубі берети* (миротворці ООН); *голубе золото* (газ); *голубий вогник* (газ); *голубе вугілля* (енергія вітру). З огляду на різні чинники розвинулася багатозначність сполуки *голубий вогник* ‘газ’ в українській мові („У ГРЕМ’ЯЧОМУ ЗАПАЛАВ ГОЛУБИЙ ВОГНИК. Засвідчити урочисту мить зібралася громада цього населеного пункту... до будинків яких працівники газового господарства теж щойно підключили тепло” (ІМ)); і ‘назва відомої телепрограми, яка існувала радянському телебаченні з 1962 р.’ („Тому ми так любимо повертатися до старих назв: „Голубой огонек”, на решті, „Голубий вогник”, ну а більш просунуті – „Неголубой огонек” (це, напевно, щоб не натякали на різні там нетрадиційні відхилення)” (Дзеркало тижня, 2004); „Сьогодні відбулось Старгород-шоу „Голубий вогник”. У нашій пивоварні під крутий рок-н-рол відривались справжні чувіхи і чуваки” (ІМ)). Як засвідчує історія виникнення назви телепрограми „Голубий вогник”, відбулася в підсумку контамінація одиниць рос. *голубой экран* та *на огонек* (радянське телебачення показувало програму „Телевизионное кафе”, яку перейменували на „На огонёк”, а потім на „На голубой огонёк”, а згодом на – „Голубой огонёк” (<http://pesnyagoda.nm.ru/goluboj_ogonek.html>)).

Колір набув виразної символіки в українському політичному дискурсі. Відбулася „компресія” *біло-голубої* символіки до *голубої* („На жаль / українські „Носи” мають не тільки біло-голубий, розовий чи червоний відтінок. Серед них проскакують і „Носи” з жовто-блакитним кольором” (ІМ)); „Що ж, *голубий Уряд* в останні місяці свого правління показав на кого працює” (ІМ). Наявна контекстна опозиційна символічна пара в політичному дискурсі *помаранчевий* – (*біло-*)*голубий*: „Вивільнити час, знешкоджуючи *помаранчевий* міф і руйнуючи міф *біло-голубий*...” (ІМ); „Треба визнати, що ні *голубі*, ні *помаранчеві* не збираються, засукавши рукави і підкотивши штани працювати тільки на благо України” (ІМ); „Крим *помаранчевий* і Крим *голубий*” (ІМ). Використання кольороназви як символічного маркера належності до певної соціальної групи властиве низці мов.

З феноменами культури пов’язаний вислів *голубий/ блакитний період* (творчість Пабло Пікассо 1901 – 1904 років): (1) „Я й так уже в *голубий період* творчості став схилитися більше до цього, як його, ну...

сюр... сюр... сюр... Ну, не важно..." (Ю. Винничук) – алюзія до творчості Пікассо; (2) „То був, як тепер жартівливо каже художниця, її „голубий період”. Усе вдавалося їй, щастя ходило за нею слідом, крок у крок” (ІМ); (3) „Потім настає, як я його кличу, „блакитний” період, тобто момент, коли здається, що до повного успіху залишився рівно один крок...” (ІМ); (4) „Шустер-лайф – це такий собі театр абсурду „голубого періоду” українського мистецтва” (ІМ) – у 2 – 4 контекстах відбувається подвійна актуалізація: алюзія до творчості Пікассо та „ідилічної” символіки *голубого*, а в 3 реченні наявна контекстна опозиційна пара *голубий – сірий*; (5) „Ой, ніби голубий період чимось відрізняється від помаранчевого...” (ІМ) – теж спостерігаємо подвійну актуалізацію: алюзія до творчості Пікассо та до політичної символіки.

В українській лінгвокультурі серед прецедентних феноменів із компонентом *голубий* належить згадати „Голубі ешелони” П. Панча (1928 р.) „Голубий Дунай” (1947 р.) О. Гончара. Окрім того, значущими в межах досліджуваних лінгвокультур є прецедентні феномени, які своїм походженням сягають „Дванадцяти стільців” І. Ільфа і Є. Петрова (рос. **поднести что [как] на блюдечке с голубой каемочкой (каемкой)**). *Ирон. или шутл. О чем-л., что подается кому-л. в готовом виде, избавляя его от трудов* [БСНС, с. 52] – укр. „Ах, ви хочете, щоб вам принесли годинник **на блюдечку з голубою кайомкою?**” (В. Нестайко); дитячої пісні рос. „Голубой вагон” (музика В. Шаїнського, слова Е. Успенського); укр. „... під неповторну музику із відомого мультика про *голубий* (блакитний) вагон у виконанні бременських чи київських музикантів, перетинаючи Карпати і рекламно-красиві простори, простує із найзахіднішої в найпівнічнішу область України” (В. Кузан); „**ВЕРХОВНА РАДА ЗУПИНЯЄ „ГОЛУБИЙ ВАГОН”**. У першому читанні народні депутати ухвалили скандальний закон про заборону пропаганди гомосексуалізму” (ІМ).

Прототипним референтом *голубого* здебільшого є *небо*. Найчастотніші реакції, отримані під час асоціативних експериментів (в „Українському асоціативному словнику” уміщено 207 реакцій (чоловіки – 103/41, жінки – 99/31) [УАС І: 92, 93]: **m** колір 29; *небо* 20; *прапор* 4; *синій* 3; *білий*; *вагон*; *гей*; *гомосексуаліст*; *зелений*; *море*; *чоловік*; *шар*; *шарф*; *Янукович* 2; **f** *небо* 32; *колір* 27; *голуб* 5; *хлопець* 4; *блакитний*; *екран*; *светр*; *синій* 2; (за даними „Русского ассоциативного словаря”, під час експерименту отримано 510 реакцій (чоловіки – 150/79, жінки – 360/108): **m** *цвет* 18; *небо* 11; *шар* 8; *мальчик* 8; *гомосексуаліст* 6; *синий*, *экран*, *щенок*, *педераст, человек* 4; *вагон*, *мужчина* 3; *зелений, розовый, свет, голубь, гомосек, Нил* 2; **f** *цвет* 50; *небо* 37; *шар* 35; *синий* 20; *мальчик* 13; *шарф* 11; *вагон* 10; *екран, зеленый, бант* 8; *шарик* 7; *небосвод* 6; *щенок, берет, цветок, красивый, мяч* 5; *гомосексуаліст, мужчина, розовый, свет* 4; *небосклон, нежный, океан, дом, дым, платок* 3; *камень, кот, май, простор, свитер, шарфик* 2 [РАС]. Асоціативні реакції засвідчують значущість певних прецедентних

феноменів. Окрім згаданих вище, належить звернути увагу на те, що українські респонденти на стимул *голубий* подали реакцію *прапор*. У російських мовців наявна реакція *шар*, яка теж може сягати прецедентного тексту („*Ах! Крутится, вертится шар голубой, / Крутится, вертится над головой, / Крутится, вертится, хочет упасть. / Кавалер барышню хочет украсть*” (пісня з фільму „Юность Максима” (1934 р.) із кінотрилогії про Максима режисерів Г. Козинцева та Л. Трауберга). Достатньо частотною є реакція рос. *щенок* („Голубой щенок” – мультиплікаційний фільм режисера Ю. Гамбурга). Аналіз порівнянь у досліджуваних мовах засвідчує, що прототипними референтами **голубого** є низка об’єктів: **повітряний простір, небо; водні об’єкти; рослини; речовини, артефакти; прецедентні феномени** [УРББПСР].

Отже, наявні традиційні „паперові” словники засвідчують несистемність фіксації значень слова *голубий* та сполук із ним. Компенсують „відставання” традиційного словникарства (як-от: нефіксація нових значень слів та словосполук) електронні словники та енциклопедії, зокрема Вікіпедія, подаючи лінгвокультурологічні коментарі, яких нема в тлумачних словниках. Зіставлення асоціативних реакцій українських та російських мовців засвідчує більшу асиметрію прототипних референтів, аніж перелік вербалізацій-порівнянь.

Література

БСНС – Мокиєнко В. М. Большой словарь народных сравнений / В. М. Мокиєнко, Т. Ю. Никитина. – М. : Олма Медиа Групп, 2008. – 800 с.; **ВТСУМ** – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.; **Головащук 2001** – Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень / С. І. Головащук. – К. : Наук. думка, 2001. – 640 с.; **Даль** – Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – М. : Рус. яз., 1989 – 1991. – Т. 1 – 4; **ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови : у 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 1. – 631 с.; **Коваль 1975** – Коваль А. П. Крилаті вислові в українській літературній мові / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К. : Вища шк., 1975. – 335 с.; **КСЖЛУМ** – Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька – К. : Критика, 2003. – 336 с.; **Левченко 2005** – Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект : монографія / Олена Левченко. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.; **НКРЯ** – Национальный корпус русского языка. – 2003 – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : info@ruscorpora.ru; **Паолетти** – Паолетти Джо Б. Настоящие парни носят розовое! [Електронний ресурс] / Джо Б. Паолетти // Теория моды. – 2011 – 2012. – № 22. – Режим доступу : <http://www.intelros.ru/readroom/teoriya-mody/22-2011-2012/16192-nastoyaschie-parni-nosyat-rozovoe.html>; **РАС** – Русский

ассоциативный словарь. – Режим доступа : <http://thesaurus.ru/dict/dict.php>;
СРА – Елистратов В. С. Словарь русского арго : материалы 1980 – 1990-х гг. : около 9000 слов, 3000 идиоматических выражений / В. С. Елистратов – М. : Азбуковник: Рус. слов., 2000. – 693 с.; **СУМ** – Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 11; **ТСД** – Толковый словарь русского языка / ред. Д. Дмитриев. – М. : Астрель, АСТ, – 1578 с.; **ТСОШ** – Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; Рос. акад. наук ; Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : ООО „ИТИ ТЕХНОЛОГИИ”, 2003. – 944 с.; **ТСУ** – Толковый словарь русского языка : в 4 т. / под ред. Д. Н. Ушакова. – М. : Гос. ин-т „Сов. энцикл.”; ОГИЗ ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов, 1935 – 1940. – Т. 1 – 4; **УАС** – Мартінек С. В. Український асоціативний словник : у 2 т. / С. В. Мартінек. – Л. : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – Т. 1 – 2; **Ужченко 2005** – Фразеологія сучасної української мови : посіб. для студ. філол. фак. вищ. навч. закл. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.; **УРББПСП** – Левченко О. Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь / Олена Левченко. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – 748 с.

Левченко О. П. Кольороназва голубий: лінгвокультурологічний аспект

У статті досліджено походження, референцію та розвиток значення низки фразеологічних одиниць, які містять кольороназву *голубий*. Загалом приділено увагу символіці зазначеної кольороназви у фразеологічних системах близькоспоріднених мов. Автор підкреслює, що наявні загальномовні словники засвідчують несистемність фіксації значень слова *голубий* та сполук із ним. Компенсують „відставання” традиційного словникарства електронні словники та енциклопедії, подаючи лінгвокультурологічні коментарі, яких нема у тлумачних словниках.

Зіставлення асоціативних реакцій українських та російських мовців засвідчує більшу асиметрію прототипних референтів, аніж перелік вербалізацій-порівнянь. Спостережено певну лексико- і фразеографічну динаміку дефініції кольороназви *голубий* у словниках російської мови.

Ключові слова: кольороназва, символ, фразеологічна одиниця, концептосфера.

Левченко Е. П. Колоратив голубой: лингвокультурологический аспект

В статье исследуется происхождение, референция и развитие значения ряда фразеологических единиц, содержащих колоратив *голубой*. Уделяется внимание символике указанного колоратива во фразеологических системах близкородственных языков. Автор акцентирует внимание на том, что существующие общезыковые словари

несистемно фиксируют значения слова *голубой* и сочетания с ним. Компенсируют „отставание” традиционной лексикографии электронные словари и энциклопедии, которые подают лингвокультурологические комментарии, хотя они отсутствуют в толковых словарях.

Сопоставление ассоциативных реакций украинцев и русских свидетельствует о большей асимметрии прототипных референтов, чем перечень вербализаций-сравнений. Обнаружена некоторая лексико- и фразеографическая динамика дефиниций колоратива *голубой* в словарях русского языка.

Ключевые слова: цветоназвание, символ, фразеологическая единица, концептосфера.

Levchenko O. P. Color Term *Blue*: Linguistic and Cultural aspect

The article examines the origin, reference and semantics' development of certain idioms with the *blue* color term. The main concern of the investigation was the symbolic meaning of the mentioned color name within phraseological systems of closely related languages. The author emphasizes, that the actual common language dictionaries show the inconsistency of defining the semantics of the word blue and other word combinations with it. Electronic dictionaries and encyclopedias are able to balance such 'lag' of the traditional lexicography by representing certain linguistic and cultural comments which are absent in the Explanatory dictionaries. A comparison of some associative reactions received from Ukrainian and Russian speakers, proves a wide asymmetry of prototype referents than a list of some verbalizations – comparisons.

A certain lexical and phraseographic dynamics of the color term semantics in the dictionaries of Russian language was noted. In most cases, the constructors of the prototypic part of color concepts define some prototypic characteristics of subconcepts. Taking it into consideration, there is a possibility to predict certain attributes which belong to subconcepts. The explication of the concepts which were interworking proves the resourceful potential of the prototype, the analysis of which makes it possible to outline the main comparative strategies in a certain linguistic view of the world.

A symbolic asymmetry of different linguistic views of the world can be explained by imbalance of prototypic characteristics which have developed out of different cultural factors. A development of set phrases which demonstrate the given characteristics don't negate the existing of some prototypic referents corresponding to a particular aspect. A series of psycholinguistic experimental works aimed at defining prototypic referents (this or that color), despite all effectiveness, don't give a concrete register, and are of a high level of abstraction. Results of the contextual analysis of set phrases prove the importance of the verbalized conceptual sphere, in terms of which a scientist investigates this or that communicative intention. One of the key points is given to the cultural and linguistic competence of the speaker (his knowledge of cultural codes, symbolic meanings, means of categorization, etc.).

Key words: color term, symbol, phraseological unit, conceptual sphere.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

К. І. Мізін (Переяслав-Хмельницький)

УДК 81'373.7–115:81'44

**УСТАЛЕНІ ПОРІВНЯННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ,
УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ КРІЗЬ ПРИЗМУ
ЧАСОВОГО КОДУ КУЛЬТУРИ: ЗІСТАВНО-
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Започаткована нами низка розвідок [див., напр.: Мізін 2010], присвячених вивченню усталених порівнянь (УП) віддалено- та близькоспоріднених мов крізь призму п'яти кодів культури (антропоморфний, біоморфний, просторовий, часовий і артефактний) ґрунтується на актуальному нині зіставно-лінгвокультурологічному підході [див., напр.: Мізін 2012]. Тому для цього дослідження релевантним є поняття „культурний код” як адекватний для зіставлення сегмент культури. Ураховуючи це, метою нашої розвідки є зіставно-лінгвокультурологічний аналіз усталених порівнянь англійської, німецької, української та російської мов, які належать до часового коду культури. Ці дослідження здійснюються на основі нової методики, яка є способом ідентифікації *tertium comparationis* при зіставленні УП [див. про це: Мізін 2012: 10 – 11]. Апробація цієї методики свідчить про наукову новизну пропонованої статті.

Зауважимо, що в наївно-мовних уявленнях існує синкретизм понять „простір” і „час”, оскільки концепт часу не лише пов'язаний з простором, але й саме формування цього концепту починалося на основі просторової динаміки – змін розташування речей у просторі. Поступово концепт ЧАС розширював свій екстенціонал, зводячи воєдино будь-які зміни – зміни просторового розташування речей і власні зміни речі [Маслова 2007: 15]. „Часові відношення починають організовувати події у свідомості людини не раніше XIII ст. До цього час сприймався значною мірою просторово” [Гуревич 1972: 198]. Дослідники архаїчної свідомості наголошують, що однією з релевантних властивостей міфу та архаїчної культури вважається вилучення категорії часу, „розчинення” уявлень про час в уявленнях про простір (у науковій термінології це явище виражається термінами „простір-час”, „просторово-часова субстанція” та „міфологічний час”. Така особливість розуміння часу зафіксована в мові. В англійській мові, наприклад, просторова опозиція „попереду – позаду” і вираження анізотропії часу (напр., „раніше – пізніше”) передається за